

Verkkari-projekti
Oikeuksien valvontatyön osaprojekti
Rantakatu 26 B
80100 Joensuu
www.itainentiimi.fi

**MIELENTERVEYSPALVELUIDEN SAATAVUUS JA LAATU
ITÄISEN TIIMIN TOIMINTA-ALUEELLA POHJOIS-KARJALASSA JA SEN
REUNA-ALUEILLA**

Tero Paasu
Loppuraportti
Maaliskuu 2013

Raportin sisältö käsittelee Itäinen tiimi ry:n Verkkari-projektin osaprojektina olevaa mielenterveyskuntoutujien oikeuksien valvontaan liittyvää tutkimusta. Toiminta-alueella Pohjois-Karjalan maakunnassa ja sen reuna-alueilla vuosina 2010 - 2013 toteutettiin tasotutkimuksia, joiden sisältönä on mielenterveyspalvelujen laatu ja saatavuus alueella, hoitotakuun toteutuminen sekä mielenterveysyhdistyksen merkitys yksittäisen mielenterveyskuntoutujan kannalta. Tutkimus toteutettiin lomakemuotoisena kyselytutkimuksena (liite 1). Kysely oli järjestetty niin, että yksittäisen vastaajan henkilöllisyys pysyi tuntemattomana.

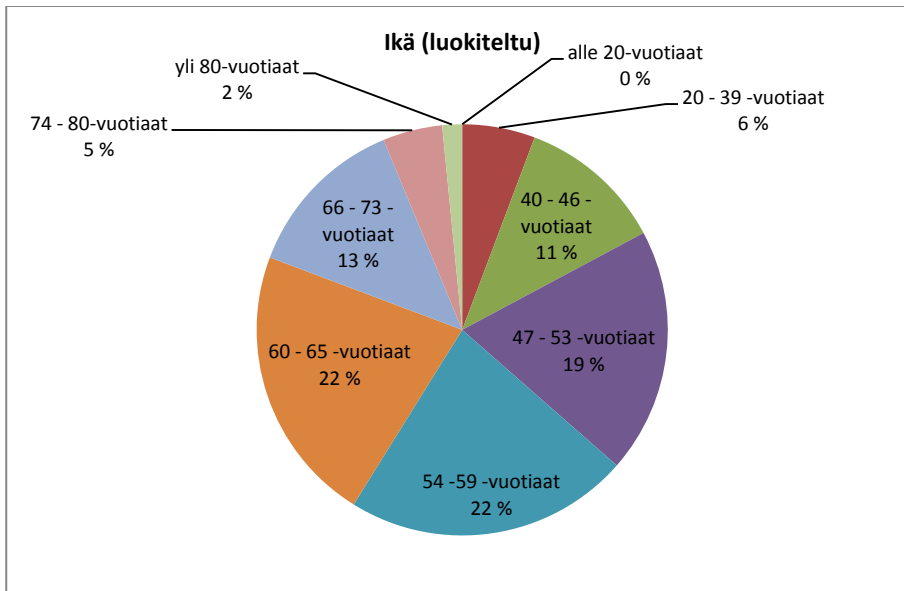
Tutkimusten avulla tavoitettiin jäsenistöä 10 yhdistyksestä alueen 17 varsinaisesta mielenterveysyhdistyksestä. Kaikkiaan lähetettiin kyselylomake 459 jäsenelle, joista palautui 244 lomaketta. Näin ollen saatiin mielipide 53,16 % tutkittujen yhdistysten jäsenistöstä. Rahoituksen loppumisen vuoksi tutkimus jäi vajaaksi, jolloin tutkimatta jäi vielä 6 yhdistystä Itäisen tiimin jäsenjärjestöistä.

Taulukko 1. Tutkimukseen osallistuneet mielenterveysyhdistykset

Yhdistys	Lähetetyt	Palautusprosentit		Yht.
		1.kyselykerta (%)	2. kyselykerta (%)	
Eno	40	27,50 %	20,00 %	47,50 %
Heinävesi	16	50,00 %	0,00 %	50,00 %
Ilomantsi	68	36,76 %	20,59 %	57,35 %
Juuka	60	48,33 %	0,00 %	48,33 %
Kitee	23	43,48 %	30,43 %	73,91 %
Kontiolahti	20	50,00 %	0,00 %	50,00 %
Lieksa	58	34,48 %	15,52 %	50,00 %
Nurmes	62	48,39 %	0,00 %	48,39 %
Savonlinna	86	54,65 %	0,00 %	54,65 %
Tuupovaara	26	34,62 %	26,92 %	61,54 %
Yht.	459			

Vastaajista 63 % oli naisia. Kaikkien vastaajien keskiarvoinen ikä oli 56,3 vuotta ja mediaanin mukaiseen suuruusjärjestykseen asetettuna keski-ikä oli 58 vuotta. Vastaajien iät poikkesivat keskiarvosta noin 9 vuoden marginaalilla puoleen tai toiseen. Miehistä suurin ikäryhmä oli 47 – 53 –vuotiaat, jotka edustivat 29 % miehistä ja 10,6 % kaikista vastaajista. Toiseksi suurimpia olivat 54 – 59 –vuotiaat ja 60 – 65 –vuotiaat miehet, jotka kummatkin edustivat 21,7 % miehistä ja 7,9 % kaikista vastaajista. Naisista eniten kuului 54 – 59- vuotiaisiin ja 60 -65 –vuotiaisiin, jotka kummatkin edustivat 22,5 % kaikista naisista ja 14,3 % kaikista vastaajista. Seuraavaksi suurin naisten joukko oli 66 – 73 –vuotiaat, jotka edustivat 14,2 % naisista ja 9 % kaikista vastaajista. Suurin kasvukertymä iän perusteella osui 51 – 63 –vuotiaiden vastaajien kohdalle.

Yleinen väestön ikääntyminen näkyy myös yhdistyksissä, sillä myöhäisempää keski-ikää edustavat henkilöt olivat hyvin esillä. Vajaat 45 % vastaajista koostui 54 – 65 –vuotiaista yhdistysten jäsenistä. Huomattavaa on, että alle 40-vuotiaat loistivat selvästi poissaolollaan.

Kuvio 1. Vastaajien ikäjakauma luokiteltuna.

Vastaajat olivat suhteellisen tyytyväisiä omaan kuntaansa elinympäristönä. Kunnan tarjoamiin mielenterveyspalveluihin kertoi luottavansa ainakin osittain 44 % vastaajista. Luottamuksella kunnan mielenterveyspalveluja kohtaan oli erittäin vahva yhteys siihen, miten hyvänä asuinpaikkana kunta nähtiin.

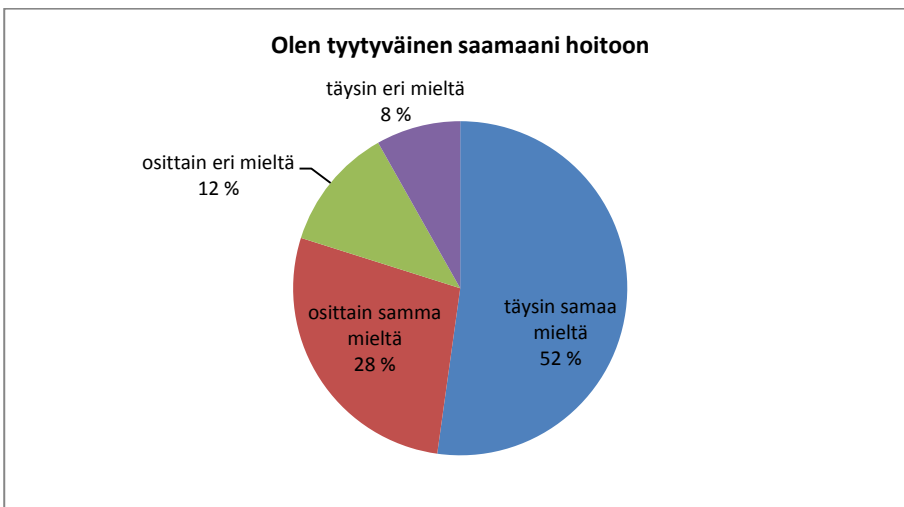
Kunnan tarjoamien mielenterveyspalvelujen kautta saa jo kohtuullisen hyvin tietoja ja neuvontaa sekä toisaalta tukea ja apua, joista jälkimmäinen ominaisuus toteutuu vastaajien mielestä hieman paremmin. Hieman yli puolet vastaajista oli täysin tietoisia kunnan tarjoamista mielenterveyspalveluista ja 65 % tiesi täysin väylän palvelujen pariin.

Seuraavaksi tarkastellaan mielenterveyspalveluja sekä kokonaisuutena että niiden rakenneosista käsin. Kehitys kohti tasa-arvoisempaa kuntalaisuutta huolimatta mielenterveysongelmista on ainakin lähtenyt vastaajien mielestä käyntiin, vaikka kehittämistä vielä löytyy.

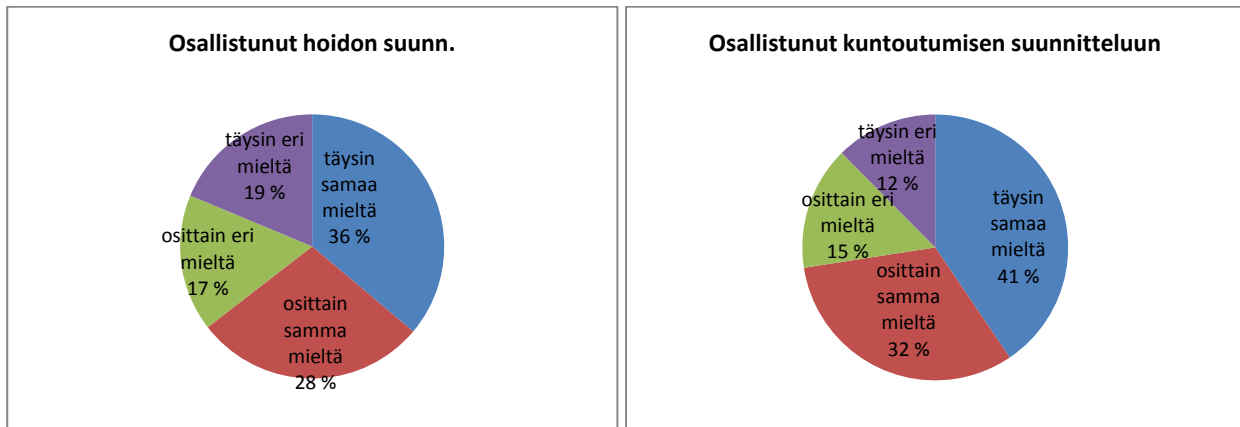
Kuvio 2. Vastaajien tasavertaisuus käytettäessä kunnan palveluja.

Ehdottomasti parhaiten mielenterveyspalveluissa oli toteutunut hyvä palvelu ja kunnioittava kohtelu ja toissijaisesti parhaiten oli toteutunut oikeus hyvään hoitoon. Kaikkein huonoiten oli toteutunut itsemääräämisoikeuden käyttömahdollisuus sekä oikeus vaihtoehtoihin ja valinnanvapauteen, joka on tullut esille monissa yhteyksissä hiljaisena tietona. Kokonaisuutena vain joka viides vastaaja oli jossain määrin tyytymätön saamaansa hoitoon. Kaikilla näillä edellä mainituilla hoidon osatekijöillä oli erittäin vahva yhteys hoitotyytyväisyyteen.

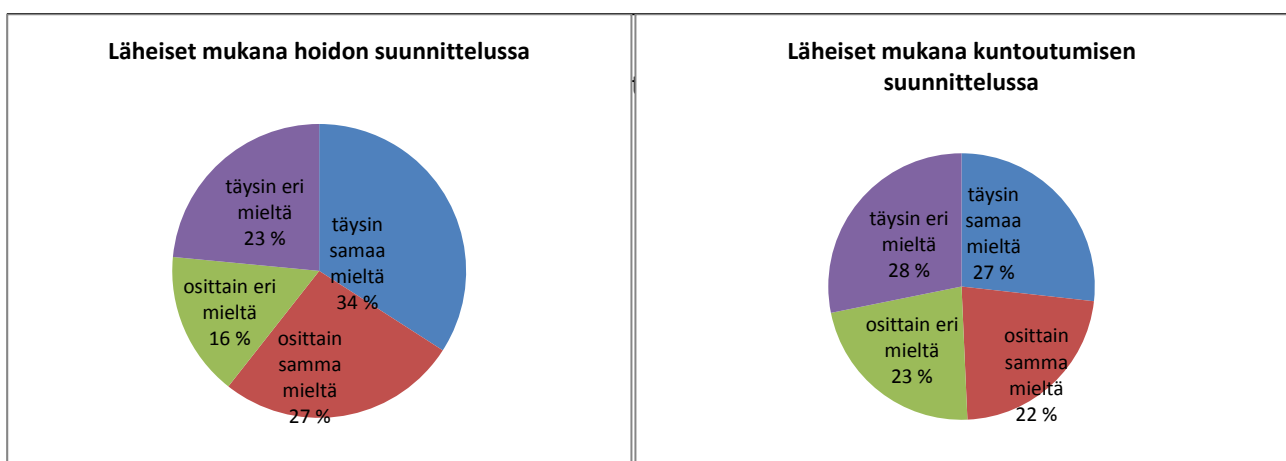
Kuvio 3. Vastaajien tyytyväisyys saatuun hoitoon.

Hoidon suunnitelmallisuuden pohjana on laadittu kirjallinen hoitosuunnitelma. Vastaajilla ainoastaan 43 % oli laadittu se. Vajaat 65 % oli voinut ainakin jossain määrin osallistua hoidon suunnitteluun, kun taas melkein joka viides oli ollut siitä täysin syrjässä. Laaditulla kirjallisella hoitosuunnitelmalla ja mahdollisuudella osallistua hoidon suunnitteluun oli kiinteä yhteys toisiinsa; eri toten tämä näkyi niiden kohdalla, jotka olivat voineet mielestään ehdottomasti osallistua hoidon suunnitteluun. Kun siirrytään hoidosta kuntoutumisen puolelle, niin 73 % vastaajista oli ainakin osittain samaa mieltä siitä, että he olivat voineet osallistua oman kuntoutuksensa suunnitteluun. Näin ollen tilanne näyttää jonkin verran paremmalta kuin mitä oli mahdollisuus osallistua oman hoidon suunnitteluun.

Kuvio 4. Mahdollisuus osallistua oman hoidon ja kuntoutumisen suunnitteluun.

Omaisnäkökulma on jo kohtuullisesti mukana hoidon suunnittelussa, kuten kuviossa 5 on nähtävillä, vaikka kehittämistä voisi löytyä. Myöskin kuntoutuksen puolella omaisnäkökulma on mukana, vaikkakin jonkin verran vähemmässä määrin. Tutkimuksessa ei voitu ottaa kantaa syihin, mutta yksi oletus on se, että kuntoutuminen on henkilökohtaisempaa elämän osa-aluetta, jossa ihmisen oma vastuullisuus elämästään lisääntyy.

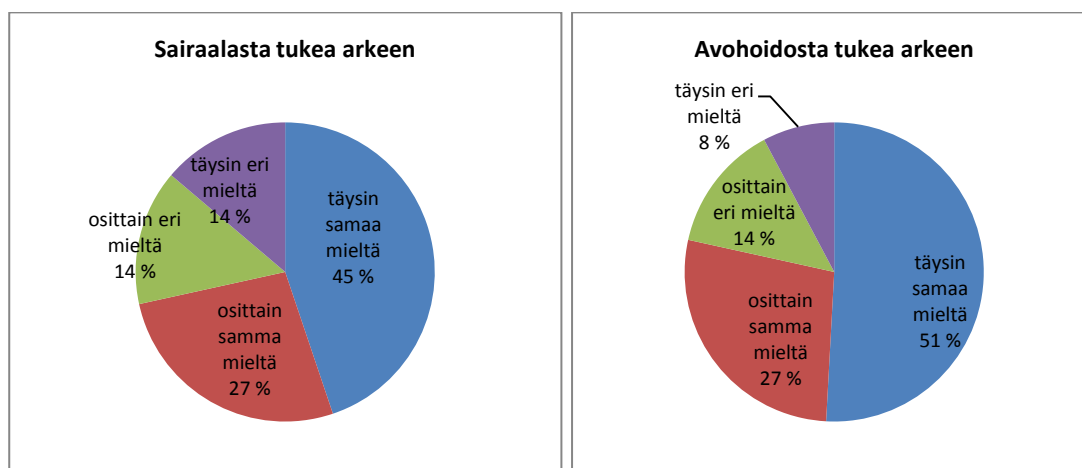

Kuvio 5. Omaisten mahdollisuus olla mukana hoidon ja kuntoutuksen suunnittelussa.

Erityisen hyvin onnistunut hoidon puoli oli tietoisuus hoidosta vastaavasta henkilöstä, johon voi tarvittaessa ottaa yhteyttä. Melkein yhtä hyvin onnistunut puoli oli toivon ja luottamuksen mukana olo hoidossa suhteessa omaan kuntoutumiseen. 63 % mielestä heidän kohdallaan oli ehdottomasti toteutunut kuntoutuksen läheisyysperiaate, jolloin kuntoutus toteutetaan lähellä omaa fyysistä ja sosiaalista lähiympäristöä. Kaiken kaikkiaan peräti 82 % mielestä heidän hoitonsa oli ehdottomasti toteutettu avohoitona. Erityisesti tiedolla hoidosta vastaavasta henkilöstä, kuntoutuksen läheisyysperiaatteella sekä toivolla ja luottamuksella kuntoutumiseen oli erittäin vahva riippuvuus hoitotytyväisyyteen.

Tutkimuksessa otettiin myös kantaa oikeuksien valvontaan, mikäli hoidossa on tapahtunut esim. väärinkohtelua tai epäasiallista kohtelua. Vastaaajilla oli jo jonkin verran tietoa näistä väylistä, vaikka kaikki vastausvaihtoehdot olivat melko suurilla ja samansuuruisilla osuuksilla edustettuina. Itäisen tiimin Potilasneuvoston tunsivat oikeuksien valvonnan väylänä ainakin osittain 58 % vastaajista, vaikka toiminnan näkyväksi tekemiselle löytyy vielä työsarkaa, sillä täysin tietämättömiä oli vielä varsin runsaasti. Ne, jotka tunsivat erittäin hyvin yleiset oikeuksiansa valvontaväylät, olivat myös hyvin tietoisia Potilasneuvostosta. Erityisesti ne, jotka olivat osittain tietämättömiä yleisistä väylistä, olivat myös osittain tietämättömiä myös Potilasneuvoston toiminnasta.

Vastaaajat olivat erittäin vahvasti sitä mieltä, että he pääsivät sairaalahoitoon, mikä sellaiselle osoittautuisi tarvetta. 79 % oli ainakin osittain samaa mieltä siitä, että heidän silloinen elämäntilanteensa oli otettu huomioon sairaalahoitoa suunniteltaessa. Siirryttäessä sairaalasta siviilielämään saatiin jo melko hyvin tukea arkielämään kuvion 6 mukaisesti. Myös avohoidosta saatiin jo suhteellisen hyvin tukea arkielämään huolimatta avohoidon resurssien vähäisyydestä huolimatta. Myönteistä tässä on se, että vertailtaessa näitä kahta hoitomuotoa toisiinsa avohoidon puolella täysin samaa mieltä olevien osuus oli kasvanut 6 prosenttiyksiköllä ja täysin eri mieltä olevien määrä oli vastaavasti laskenut.

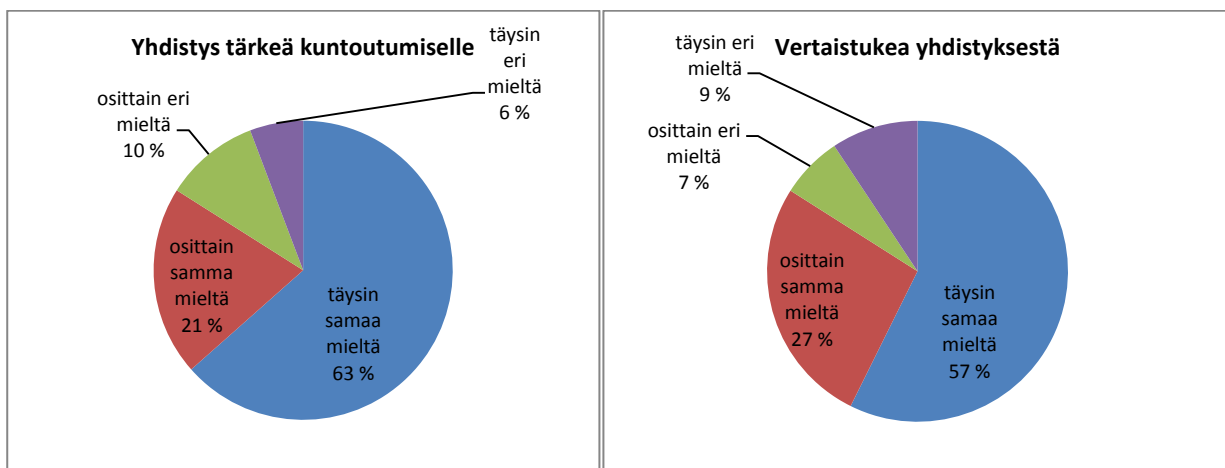

Kuvio 6. Tuen saaminen arkielämään sekä sairaalasta että avohoidosta.

Hoitotakuun mukaisesti erikoislääkärin vastaanotolle olisi päästävä kolmen viikon sisällä hoidontarpeen arvioinnista. Lähes kolme neljästä vastaajista oli ainakin osittain samaa mieltä siitä, että tämä puoli on toteutunut. Sen sijaan psykiatriseen hoitoon päästään huomattavasti paremmin kuudessa kuukaudessa hoidon tarpeen määrittelystä. Nyt 84 % oli väittämän kanssa ainakin osittain samaa mieltä. Edellä mainitut määräajat koettiin osittain toimimattomiksi, sillä vajaa kolmannes oli vähintäänkin osittain eri mieltä.

Viimeinen tutkimuksen osuus käsitti vastaajien näkemystä mielenterveysyhdistyksen merkityksestä itselleen ja omalle kuntoutumiselleen. Vastausten mukaisesti mielenterveysyhdistys nähtiin erittäin merkitykselliseksi omassa kunnassa, sillä peräti 85 % vastaajista oli väittämän kanssa täysin samaa mieltä. Yhdistys nähtiin myös merkittävänä oman kuntoutumisen kannalta. 63 % oli väittämän kanssa täysin samaa mieltä ja ainakin osittain samaa mieltä oli kolme neljästä vastaajasta. Vertaistukeakin saatiin yhdistyksestä jo melko hyvin 7 mukaisesti.

Mielenterveysyhdistys erittäin tarpeelliseksi siinä mielessä, että se on tärkeä kuntoutumiselle. Samoin vertaistuki oli erittäin tärkeä asia kuntoutumisen kannalta. Muihin funktioihin, mitä mielenterveysyhdistystoiminnalla on, ei tämän tutkimuksen yhteydessä päästy pureutumaan.

Kuvio 7. Yhdistyksen merkitys yksittäisen kuntoutujan kannalta.

ITÄINEN TIIMI RY:N KYSELY MIELENTERVEYSPALVELUJEN LAADUSTA JA SAATAVUUDESTA

Tässä kyselyssä esitetään väittämiä liittyen mielenterveyspalveluiden laatuun ja saatavuuteen. Kohta 0 koskee vastaajan taustatietoja. Kohdat 1-7 käsittelevät mielenterveyspalvelujen laatusuosituksia kuntalaisen näkökulmasta. Kohta 8 koskee hoitotakuuta ja kohta 9 mielenterveysyhdistyksen toimintaa. Ole hyvä ja laita rasti kussakin kysymyksessä sen vastausvaihtoehdon kohdalle, joka tuntuu sinusta sopivimmalta.

Vastausvaihtoehdot menevät seuraavasti:

1	täysin samaa mieltä
2	osittain samaa mieltä
3	osittain eri mieltä
4	täysin eri mieltä
5	en osaa vastata tähän kysymykseen.

Kiitos vastaamisesta!

0 Taustatiedot

Sukupuolesi

Mies	Nainen
☐	☐

Ikäsi

_____ vuotta

Mielenterveysyhdistys, johon kuulut _____

1 Kunnassa tuetaan asukkaiden hyvinvointia ja mielenterveyttä.

	1	2	3	4	5
a) Koen, että kunnassani on hyvä ja turvallista elää.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Luotan kuntani mielenterveyspalvelujen laatuun.	☐	☐	☐	☐	☐
-

2 Kuntalaista autetaan peruspalveluissa.

	1	2	3	4	5
a) Koen saavani tarpeeksi tietoa ja neuvontaa.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Saan elämäntilanteeni kannalta sopivaa tukea ja apua.	☐	☐	☐	☐	☐
-

Vastausvaihtoehdot menevät seuraavasti:

1. täysin samaa mieltä
2. osittain samaa mieltä
3. osittain eri mieltä
4. täysin eri mieltä
5. en osaa/en halua vastata tähän kysymykseen.

3 Jokainen pääsee elämäntilanteensa ja ongelmiansa kannalta tarkoituksenmukaiseen tutkimukseen ja hoitoon.

	1	2	3	4	5
a) Olen tietoinen kuntani eri mielenterveyspalveluista.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Tiedän, miten mielenterveyspalveluihin hakeudutaan.	☐	☐	☐	☐	☐

4 Mielenterveyspalveluissa kunnioitetaan ihmisarvoa ja ihmisoikeutta.

	1	2	3	4	5
a) Koen saavani palveluita tasavertaisesti muihin kuntalaisiin nähden.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Koen, että hoidossani toteutuu:					
1) hyvä palvelu	☐	☐	☐	☐	☐
2) kunnioittava kohtelu	☐	☐	☐	☐	☐
3) oikeus hyvään hoitoon	☐	☐	☐	☐	☐
4) oikeus tiedonsaantiin	☐	☐	☐	☐	☐
5) oikeus valinnanvapauteen ja vaihtoehtoihin	☐	☐	☐	☐	☐
6) itsemääräämisoikeus	☐	☐	☐	☐	☐
c) Olen tyytyväinen saamaani hoitoon.	☐	☐	☐	☐	☐

5 Hoito toteutuu päätetyn suunnitelman mukaan.

	1	2	3	4	5
a) Hoidostani on laadittu kirjallinen suunnitelma.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Olen itse osallistunut hoitoni suunnitteluun.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Minulla on aina tieto siitä, kuka on hoidostani vastaava henkilö, johon voin tarvittaessa ottaa yhteyttä.	☐	☐	☐	☐	☐

Vastausvaihtoehdot menevät seuraavasti:

1. täysin samaa mieltä
2. osittain samaa mieltä
3. osittain eri mieltä
4. täysin eri mieltä
5. en osaa/en halua vastata tähän kysymykseen.

6 Ensisijaista on avohoito. Kaikessa hoidossa on kuntouttava ote.

	1	2	3	4	5
a) Hoitoni toteutetaan ensisijaisesti avohoitona.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Läheiseni ovat voineet tarvittaessa osallistua hoitoni suunnitteluun.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Olen itse osallistunut kuntoutukseni suunnitteluun.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Läheiseni ovat voineet tarvittaessa osallistua kuntoutukseni suunnitteluun.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Hoidossani ylläpidetään toivoa ja luottamusta kuntoutumiseen.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Kuntoutukseni järjestetään mahdollisimman lähellä kotia ja läheisiäni.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Minulla on tieto valitusmahdollisuuksista siinä tapauksessa, että olen tyytymätön saamaani kohteluun ja hoitoon.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Olen tietoinen myös Itäinen tiimi ry:n Potilasneuvostosta edunvalvonnan toteuttajana.	☐	☐	☐	☐	☐

7 Potilas pääsee psykiatriseen sairaalahoitoon tarvittaessa.

(vastaa kohtiin **b**, **c** ja **d** vain, jos sinulla on kokemusta psykiatrisesta sairaalahoidosta)

	1	2	3	4	5
a) Pääsen psykiatriseen sairaalahoitoon tilanteen vaatiessa.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Elämäntilanteeni huomioidaan sairaalahoitoni suunniteltaessa.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kotiutumisvaiheessa olen saanut sairaalasta riittävästi tukea arkielämässä selviytymiseen.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Kotiutumisvaiheessa olen saanut avohoidon taholta riittävästi tukea arkielämässä selviytymiseen.	☐	☐	☐	☐	☐

Vastausvaihtoehdot menevät seuraavasti:

1. täysin samaa mieltä
2. osittain samaa mieltä
3. osittain eri mieltä
4. täysin eri mieltä
5. en osaa/en halua vastata tähän kysymykseen.

8 Hoitotakuun toteutuminen hoidossa

Hoitotakuu tarkoittaa, että:

- potilas saa arkipäivänä virka-aikana välittömästi yhteyden terveystieteiden keskukseseen
- hoidon tarpeen arviointiin on aikaa kolme päivää
- erikoissairaanhoidossa hoidon tarpeen arviointi on aloitettava kolmen viikon kuluessa siitä, kun lähete on saapunut toimintayksikköön
- kiireelliseen hoitoon on päästävä välittömästi
- hoito on aloitettava hoidon edellyttämä kiireellisyys huomioon ottaen kohtuullisessa ajassa, kuitenkin kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun hoidon tarve on arvioitu
(Kansanterveyslaki 15b§ ja Erikoissairaanhoidolaki 31§)

	1	2	3	4	5
a) Pääsen erikoislääkärin vastaanotolle määräajassa (kolmessa viikossa).	☐	☐	☐	☐	☐
b) Pääsen psykiatriseen hoitoon määräajassa (kuudessa kuukaudessa).	☐	☐	☐	☐	☐
c) Koen, että nämä määräajat ovat kohtuullisia	☐	☐	☐	☐	☐

9 Mielenterveysyhdistyksen toiminta

	1	2	3	4	5
a) Koen tarpeelliseksi sen, että kunnassani toimii mielenterveysyhdistys.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Koen mielenterveysyhdistyksessä toimimisen tärkeäksi oman kuntoutumiseni kannalta.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Koen saavani vertaistukea toimiessani mielenterveysyhdistyksessä.	☐	☐	☐	☐	☐

MITÄ MUUTA HALUAISITTE KOMMENTOIDA MIELENTERVEYSPALVELUJEN LAADUSTA, SAATAVUUDESTA JA SAAMASTANNE TUESTA? PALAUTETTA VOIT MYÖS ANTAA TÄSTÄ KYSELYSTÄ.

(Tarvittaessa voitte jatkaa paperin toiselle puolelle)

Kiitos kyselyyn vastaamisesta!